

AUŠRA MALKEVIČIŪTĖ

Klaipėdos universitetas

MOTERIŠKOJO PRADO VAIDMUO NIKOLAJAUS BERDIAJEVO FILOSOFINĖJE KŪRYBOJE

The Role of Feminine Origin in Philosophy
of Nikolai Berdyaev

SUMMARY

In the course of the Russian national culture development, two symbols of feminine imagery became prevalent. The symbol of eternal femininity embodies the elements of ancient Russian world outlook: an aesthetic eroticized cosmic force, which is responsible for the shaping of human existence. Another symbol is the native motherland. During the lifetime of Nikolai Berdyaev, the two symbols became prevailing and gained distinctive forms of expression in both social and creative fields. Berdyaev viewed this cultural phenomenon with some cautiousness. A deeper study of Berdyaev's works reveals that he perceives existence from aesthetic point of view. He speaks of two cosmic principles: male (rational) and female (irrational), which need harmoniously interact in order to give the historical and metaphysical sense and purpose to human life.

SANTRAUKA

Plėtojantis rusų nacionalinei kultūrai išryškėjo du moteriškumo vaizdinį perteikiantys simboliai. Amžinojo moteriškumo simbolis įkūnija rusų protėvių pasaulėjautos elementus: estetinę erotizuotą kosminę galią, kuri kuria ir formuoja žmogaus būtį. Kitas – gimtosios žemės-motinos simbolis, įprasminęs krikščioniškoje rusų liaudies sąmonėje įsitvirtinusių Mergelės Marijos paveikslą. Nikolajaus Berdiajevo gyvenamuoju metu abu moteriškumo simboliai tapo gyvybingi ir įgavo savitas raiškos formas tiek socialinėje, tiek kūrybinėje plotmėse. Filosofas atsargiai vertino šį kultūrinį reiškinį. Gilinantis į Berdiajevo kūrybą išaiškėja, kad jis į būtį žvelgia pro estetinę prizmę. Abu kosminiai pradai, vyriškasis (racionalus) ir moteriškasis (iracionalus), turi harmoningai sąveikauti, nes tai lemia žmogaus istorinės ir metafizinės raiškos tikslingumą.

RAKTAŽODŽIAI: moteriškumo simbolis, kosminiai pradai, Pasaulio dvasia, laisvė, meilė, kūrybiškumas.
KEY WORDS: symbol of femininity, cosmic principles, World Spirit, freedom, love, creativity.

Egzistencinis aspektas

Berdiajevas apmąsto iracionalų asmenybės savižinos ir savikūros būdą. „Meilė yra kelias, kuriuo einant atveriamas asmens paslaptis, jo prigimties gelmės.“²⁴ Meilę filosofas tapatina su žmogaus energetine galia, kūrybiškumu, laisve. Sigmundas Freudas panašias reikšmes suteikia *erosui*. Čia abiejų filosofų idėjas susieja Rytų kultūroms būdinga pasaulio samprata, kurioje pabrėžiama būti formuojančios energijos kūrybinė galia. Tačiau Freudas energijos proveržį asmenyje sieja su biologine šio prigimtimi, seksualinio instinkto impulsais, Berdiajevas energetinės galios ištakas įžvelgia žmogaus dvasioje. Rusų mąstytojo nuomone, instinktyvios meilės tikslas yra per žemesniąją žmogaus prigimtį valdyti kitą asmenį, t.y. daryti įtaką jo sprendimams ir taip riboti kito asmens saviraiškos galimybes, slopinti jo individualybę. Aptariamą Berdiajevo nuostatą lėmė ir asmeninė jo patirtis. Autobiografijoje jis pabrėžia,²⁵ kad negalėjo pakęsti ne tik blogo fizinio kvapo, bet ir paties „pasaulio kvapo“. Tai, kas materialu, filosofui buvo nyku ir nuobodu, kėlė dvasinį pasibjaurėjimą. Be to, mąstytojas pripažino, kad psichologine prasme nebuvo šiltas žmogus, jam buvo sunku palaikyti glaudžius santykius su artimaisiais.

Kūrybinės energijos pulsavimo asmenyje sąlyga Berdiajevui yra gyvenimo džiaugsmas, aistra. Tai sukuria dviejų poliarizuotų jėgų sąryšis. „Lyties paslaptis yra kiekvieno skilimo ir kiekvieno apsijungimo – pilnatvės paslaptis.“²⁶ <...> „Kosminį daugį nulemia pasaulį praturtinantis Dievo atsiverimas.“²⁷ Siekiant suvokti šią Berdiajevo mintį, reikia

atsižvelgti į Grigaliaus Nysiečio²⁸ metafizinį aiškinimą. Juo rėmėsi Berdiajevas formuodamas krikščioniškąją pasaulio sampratą. Grigaliui Nysiečiui dieviškoji energija iš esmės yra viena, tačiau kūrybos procese ji reiškiasi įvairiais aspektais ir tartum išsisklaido konkrečiame kūrinyje. Berdiajevas žmogaus energiją kilina iš kosminės energijos, kuri yra tapati dieviškajai laisvei. Ši energija yra neatsiejama dvasinės žmogaus prigimties ypatybė, kuri jame aktualizuojasi tik per dviejų energetinių polių, vyriškojo ir moteriškojo, sąryšį. Taip filosofas perteikia įvairialypę dieviškosios energijos sklaidą žmogaus būtyje.

Vyriškoji kosminė energija Berdiajevui simbolizuoja racionalumą, konstruktyvumą, emocinį stabilumą. Kosminė moteriškoji energija pasižymi intuityvumu, gebėjimu jausti reiškinių visumą, spontaniškumu, jausmingumu. Prigimtinį vyriškojo ir moteriškojo energetinių pradų sambūvį ikiistoriniame žmoguje mąstytojui atspindi androgino simbolis. Čia slypi lyties paslaptis. Kiekvienas istorinis žmogus ją junta intuityviai kaip troškimą mylėti ir būti mylimam. Lyties paslaptis susijusi su istorine žmogaus kilme ir jos sąlygotu tikslu – atstatyti prigimtine energetinę pilnatvę.

Meilė kaip dieviška galia negali būti dalinė ar išsisklaidžiusi, ji turi apimti visą asmenybę. Sielų draugystė nėra visavertės meilės išraiška. Šiam asmenų santykiui trūksta erotinės aistros, skatinančios kūrybinį proveržį. Instinktyvi meilė taip pat yra dalinė, nes ji susijusi tik su žemesniąja asmenybės prigimtimi, kurios paskirtis – pratęsti giminę. Ši meilės rūšis yra egoistiška, nes ją lemia ins-

tinktyvus savininkiškumo jausmas. Reali ir visapusiška meilė, Berdiajevo su-
pratimu, turi apimti ir *erosą*, ir *caritą*.
Nesuinteresuotas asmens rūpinimasis
mylimuoju, jo geranoriškumas ir atlai-
dumas sukuria psichologinio saugumo
jausmą, kuris laiduoja mylimo asmens
vidinę pusiausvyrą, kūrybiškumą.

Berdiajevui, kaip ir Maxui Scheleriui,²⁹
meilė yra pirminė būties pažinimo sąly-
ga (tik rusų filosofas kalba apie žmogaus
būtį, o ne visą gyvąjį pasaulį). Asmens
veikime sklindanti vyriška ar moteriška
energija patraukia priešingos lyties at-
stovo dėmesį ir taip skatina pažinti su-
žavėjusį subjektą. Filosofas pripažįsta,
kad realiai egzistuoja konkrečios asme-
nybės, o vyriškumas ir moteriškumas
tėra energetinis sielos būvis. Šis lemia
asmenybės saviraiškos būdą. Berdiajevas
aršiai kritikavo to meto rusų filosofus
mistikus, kurie asmenį traktavo kaip sa-
vaiminės vertės neturinčią kosminio
vyksmo dalelę, kuri kūrybinio akto me-
tu energetiškai susilieja su gamta, visata.
Taip išnyksta individualus „aš“. Berdia-
jevui energetinė vyro ir moters sąveika
yra būdas, kuriuo prasiskverbiama iki
mylimojo sielos gelmių, taip atveriamas
ir pažįstamas jo asmenybės savitumas.
„Mylintysis mylimame asmenyje aptinka
tai, ko niekas kitas nežino. <...> Jis atve-
ria mylimojo genialumą.“³⁰

Meilė kaip dvasinė galia išlaisvina as-
menį iš empirinės erdvės ir suteikia jam
galimybę transcenduoti. Taip mylintis
žmogus pajunta savyje neribotą kūrybinę
jėgą, dievišką realybę. Ši patirtis jam su-
kelia egzistencinius išgyvenimus, kurie
sąlygoja asmenybės dvasinį ir psicholo-
ginį brendimą, atveria naujas saviraiškos

galimybes. Per visavertį asmens energe-
tinį ryšį su priešingos lyties asmeniu at-
kuriamas prigimtinis žmogaus dvasios
būvis. Žmogus yra sukurtas pagal Dievo
paveikslą, kuris istorinę formą įgauna tik
meilėje Dievui. Jos realų pagrindą sudaro
visavertė meilė kitam asmeniui. „Dieve
susitinka mylintysis su mylimuoju ir čia
pamato mylimojo veidą <...>, nes iš tiesų
tik Dievo valia sujungia mylimuosius,
paskiria juos vienas kitam,“³¹ – teigia Ber-
diajevas. Analizuojama Berdiajevo mintis
išreiškia pravoslavų nuostatą: mylėdami
žmogų, mylime Dievo atvaizdą jame. Die-
vo atvaizdas – tai žmogaus savastis, kurią
sudaro dieviškoji laisvė, pasireiškianti
asmens harmoninga, autentiška kūryba.
Vadinasi, įvairiapusė vyro ir moters mei-
lė suteikia galimybę žmogaus dievišku-
mui atsiskleisti istorinėje būtyje.

Meilė nėra žmogaus gyvenimo tiks-
las. Mąstytojas ją traktuoja kaip energe-
tinę asmens sielos galią, kuri lemia ne-
sibaigiantį jo savikūros procesą, dviejų
individualybių kūrybinę sąveiką, vedan-
čią galutinio istorinio tikslo link. „Kie-
kvieno kūrybinio akto užduotis yra su-
kurti kitą būtį, kitą gyvenimą, išsiveržti
iš šio pasaulio – chaotiško, sunkaus ir
iškreipto – į kitą pasaulį, laisvą ir nuos-
tabų kosmosą.“³² „Galutinį kosmologinį
tikslą reikia mąstyti kaip grožį, o ne kaip
gėrį. Tobula, pilna ir harmoninga būtis
yra grožis.“³³ Teigdamas grožį kaip es-
minę būties savybę, Berdiajevas lieka
ištikimas rusų filosofinio ir kultūrinio
renesanso idealams. Solovjovo ir Bulga-
kovo kūryboje vienas iš Sofijos reiškimo-
si pasaulyje būdų – grožio kūrimas. Flo-
renskio filosofijoje grožis tampa būties
pagrindu. Taip rusų filosofų kūryboje

atgyja amžinojo moteriškumo simbolinis vaizdinys. Skirtingai nei įprasta Vakarų religiniams mąstytojams, Berdiajevas formuluoja ne etinį, o estetinį žmogaus būties tikslą. Dėl vidinės pilnatvės, pasireiškiančios dieviška kūrybine galia, mylintis žmogus tampa bendrakūrėju su Dievu. Jų kūrybinės sąveikos tikslas yra visatos grožio kūrimas.

Egzistencinės Berdiajevo pažiūros atspindi Rytų (rusų) filosofinio mąstymo savitumą. Karlas Jaspersas aiškina,³⁴ kad asmuo savąjį „aš“ atranda per skausmingų išgyvenimų, kuriuos lemia įvairios ribinės situacijos, apmąstymus, t.y. savianalizę. Vadinas, racionalus asmens santykis su savimi ir aplinka lemia jo savivoką ir autentiškos būties kūrimą. Berdiajevo nuomone, dviejų priešingos lyties asmenų visavertė meilė leidžia apčiuopti savąjį individualumą ir kūrybiškai jį išskleisti. Rusų filosofas teigia iracionalų autentiškos asmens būties kūrimo būdą ir tuo pačiu paliudija rusų kultūrinėje sąmonėje vyravusių iracionalių elementų įtaką jo pasaulio sampratai.

Etinis aspektas

Nemylintį (negebantį mylėti) asmenį Berdiajevas suvokia kaip egocentriką, siekiantį istorinėje realybėje tik įtvirtinti savo empirinį „aš.“ Esminė šio žmogaus ypatybė – bedvasiškumas [*бездывуше*], kuris filosofui reiškia gailėstingumo trūkumą, nesugebėjimą užjausti kitą asmenį, solidarizuotis su juo bėdoje ar skausme, nenorą atleisti klydusiam ir nenuoširdumą. Rusų kultūrinėje tradicijoje asmens dvasingumas, religingumas siejamas su dorybingumu. Ši reiškinį atskleidžia sąvokos *duša* [*душа*] semantika. „Terminas

duša apibūdina visą asmenybę. Jis perteikia ir asmens jausmus, troškimus, ir jo mintis, gebėjimą mąstyti. <...> ir tai, kas neįkainojama – vertybes,³⁵ – pastebi Wierzbicka. Į kitas kalbas sąvoka *duša* gali būti verčiama terminais „siela“ (kuri perteikia asmens dvasinį ir moralinį būvį) ir „dvasia“ (kuri nusako žmogaus santykį su Dievu).

Nemylintis asmuo viduje tartum suskyla į dvasią ir kūną. Antihumaniška vertybinė orientacija nukreipia jį į žemesniosios prigimties aistrų ir geidulių tenkinimą. Tai nuslopina šio žmogaus sielos poreikius, dvasines galias. Dėl vertybių tvarkos sumaišymo asmenyje taip pat skyla kūrybinė galia. Ši reiškiasi kaip destruktivi jėga. Berdiajevo nuomone, apibūdintąjį psichologinį žmogaus tipą perteikia Dostojevskio romanų personažai Fiodoras Karamazovas, Myškinas. Dostojevskiui asmens dorybingumą lemia vieno iš prigimtinių pradų, bendruomeninio arba egoistinio, vyravimas žmogaus sieloje. Berdiajevas asmens dorybingumą sieja ne su sielos pradais, nors jam imponavo Dostojevskio etinės pažiūros, bet su energetiniu jos būviu. Šis atsiskleidžia per santykį su kitu asmeniu. Meilės baimė, pasireiškianti žmogaus nenoru atverti savo sielą priešingos lyties asmeniui, lemia jo energijos ribotumą. Šitai tampa pagrindine asmens emocinio skurdumo, menkų kūrybinių gebėjimų priežastimi, lemiančia jo dvasinę tuštumą, moralinę sumaištį. Asmens egocentriškumas arba vergavimas stambams, t.y. vadovavimasis socialiniais stereotipais, aklas normų ir taisyklių vykdymas, lemia minėtą sielos būseną. Žmogaus gebėjimas mylėti ir atsiverti meilėje Berdiajevui yra tikroji asmens dory-

bingumo priežastis bei sąlyga, nes meilė yra dieviškos laisvės išraiška. Proto besąlygiškas paliepimas valiai sukuria vidinę prievartą. Valios polinkį nulemia empirinė duotybė – čia nėra laisvo pasirinkimo. Pareiga ar baudmės baimė taip pat netampa asmens sielos gerumo, t.y. gailėstingumo, atviraširdiškumo, tad ir dorybingumo priežastimi.

Kita vertus, meilė kaip kosminės energijos apraiška žmoguje ir pasaulyje empiriškai yra neapčiuopiama, tad negali būti mąstoma kaip daiktas (objektas). Atitinkamai, moters ir vyro meilė negali būti patalpinta į moralės rėmus, vertinama moralinėmis kategorijomis. „Meilės negalima nei moralizuoti, nei socializuoti, nei biologizuoti, nes ji už viso šito ribų. <...> Ji ne šio pasaulio gėlė.“³⁶ Berdiajevas skeptiškai vertina socializuotą meilę (santuoką), nes jos sudarymo priežastys slypi ne laisvėje, o būtinybėje, kuri kyla iš poreikio susikurti socialinę saugumą, pratęsti žmonių giminę. Krikščioniškos šeimos modelis mąstytojui tėra iliuzija. Meilė ir santuoka egzistuoja skirtingose žmogaus būties plotmėse. Santuoka yra dirbtinai sukurta asmenų socialinio sambūvio forma, kurios paskirtis yra laiduoti bendruomenės vidinio gyvenimo stabilumą. Šitai sukurama per teisinį ir moralinį santuokos įtvirtinimą, kuris leidžia viešai vertinti sutuoktinių elgesį ir taip juos kontroliuoti. Sutuoktinius saistančios moralinės normos orientuotos į bendrą socialinio gėrio visuomenėje kūrimą. Jos nesudaro sąlygų vidiniam dvasiniam asmenybės vystymuisi. Meilė yra kūrybinis žmogaus dvasios proveržis, kurio esmė – atskleisti ir realizuoti asmenybės individualumą, todėl ji neįtelpa į socia-

linio gyvenimo rėmus. Dėl minėtų priežasčių tikroji meilė, filosofo nuomone, dažnai tampa nelegali kaip Anos Kareninos meilė Vronskiui.

Šiuose samprotavimuose mąstytojas pabrėžia vidinį kūrybiškos asmenybės ir visuomenės konfliktą, sukeltą individualią dramą. Visuomenė asmens vidinio poreikio ir aplinkos jam keliamų reikalavimų neatitikimą suvokia kaip individo problemą, nulemtą jo moralinės dilemos: pasirinkti gėrį (paklusti normoms) ar blogį (savivaliauti). Berdiajevas čia įžvelgia gilesnes priežastis, nulemtas žmogaus istorinės kilmės. Jei asmuo neatkuria prigimtinio dvasios būvio per visavertį energetinį ryšį su priešingos lyties žmogumi, tai jo istorinė būtis tampa niekine. Slopindamas meilę ir kūrybinę laisvę asmuo užveria sau galimybę autentiškai kurti, taip jis praranda ryšį su dieviška realybe. Filosofas vyro ir moters intymiam ryšiui suteikia ontologinį statusą.

Kiekvienas vyras intuityviai ieško antrosios savo pusės, moters, kuriai būdinga intuityvi įžvalga ir gyvenimiška išmintis, besąlygiška meilė ir rūpestis, vidinė ramybė ir grožis. Ši ieškojimą lemia prigimtinis dvasinės pilnatvės poreikis. Realiai moteris tik iš dalies gali pasižymėti įvardytomis savybėmis. Tai suvokęs vyras patiria vidinį sukrėtimą, pasireiškiantį dvejopai: kaip egzistencinį virsmą, kuris lemia jo vertybinės orientacijos kaitą, skverbimąsi į būties paslaptis ieškant moteriškumo ištakų, tobulo grožio ir išminties. Antraip ši drama sustabdo asmenybės vidinį augimą: išgyvenęs didelį nusivylimą vyras pasiduoda atsitiktinių aplinkybių daromai įtakai ir nekelia sau aukštesnių dvasinių gyvenimo tikslų.

Asmeniniame gyvenime Berdiajevas įstengė suderinti dviejų moterų, realios ir idealios, egzistavimą. Trokštama moteris, mąstytojo teigimu,³⁷ negali būti realiai pasiekiamą, nes mylimo asmens buitiškumas, seksualinis artumas užgožia jo sukeliama dvasios polėkį. Filosofas įsivaizduodavo nepaprasto grožio moters paveikslą, kuris įkvėpdavo jį kūrybai: sukeldavo dvasios svaigulį, išlaisvindavo iš tradicinio mąstymo rėmų. Žmona Lidija didžia dalimi atitiko jo vaizduotėje glūdinį amžinojo moteriškumo vaizdinį. Remiantis Berdiajevo aprašymais autobiografiniame kūrinyje, amžininkų liudijimais ir žmonos dienoraščio pastabomis, jų šeimyninis gyvenimas buvo harmoningas ir laimingas. Lemiamą vaidmenį šeimyninės idilės kūrimo procese atliko filosofo žmona: poetė, dvasinga ir religinga asmenybė, pasižyminti vidiniu subtilumu. Ji nuosirdžiai mylėjo savo vyrą ir sudarė visas sąlygas filosofinei jo veiklai. Lidija buvo pirmoji Berdiajevo raštų skaitytoja ir kritikė, ji diskutuodavo su mąstytoju religiniais klausimais, kurie jai atrodydavo nepakankamai atskleisti. Moteris susitakė su ūmiu sutuoktinio būdu, principingumu ir nepraktiškumu, dėl kurių šeimai kartais tekdavo kęsti finansinį nepriteklių, įtakingų ir gerai pažįstamų asmenų nepalankumą, prarastomis filosofui siūlomomis profesinėmis pozicijomis. Lidijos gebėjimas likti nepastebimai šalia plačiai žinomo, kūrybingo ir sudėtingo būdo žmogaus, ir tuo pačiu daryti įtaką jo asmenybei, filosofinėms pažiūroms, leido Berdiajevui autobiografijoje savo žmoną pristatyti kaip ypatingą gyvenimo moterį. Savo dienų saulėlydy Lidija jam tapo panaši į šventąją.

Berdiajevo aprašytoji moters vizija – tai *anima*. Karlas Gustavas Jungas taip pavadina archajinį moteriškumo vaizdinį, kuris iš prigimties slypi kiekvieno žmogaus sąsmonėje. Žmogaus psichikos veikloje *anima* reprezentuoja intuityvumą, kūrybiškumą, vaizduotės reiškinius, sapnų vizijas. Egzistuoja ir archajinis vyriškumo vaizdinys – *animus*. Jis perteikia asmens gebėjimą mąstyti, racionalumą ir dalykiškumą. Senosiose kultūrose vyriškumas ir moteriškumas buvo suvokiami kaip pasaulį formuojantys, žmogaus būtį kuriantys pradai. Pvz., kinai minėtus kosminius pradus pavadina *In Jan*, archajinėje graikų mitologijoje androginas yra pradų samplaikos pavyzdys, krikščioniškoje – Adomas ir Ieva.

Berdiajevas taip pat objektyvuoja archajinį vyriškumo ir moteriškumo vaizdinį. „Vyras – žmogus per moterį surištas su gamta, kosmosu. Už moteriškumo jis lieka atkirstas nuo Pasaulio dvasios, žemės motinos.“³⁸ „Lytiškumas yra ne tik taškas, kuriame susieina du pasauliai žmoguje, bet ir taškas, sąlygojantis žmogaus ir kosmoso sankirtą, mikro-kosmoso su makro-kosmosu.“³⁹ Archajinį vyriškumo vaizdinį filosofas įkūnija į istorinį žmogų, taip pat Kristų kaip Dievo žodžio skelbėją žmonijai. Pasaulio dvasiai priskirtos savybės (galia kurti, intuityviai jausti būties visumą) perteikia *animos* reiškimosi žmogaus sieloje ypatumus. Svarstoma Berdiajevo nuostata interpretuotina taip: Pasaulio dvasia, simbolizuojanti dvasines vertybes (meilę, grožį ir tiesą) istoriniam žmogui tampa užduotimi – šitai pažinti ir savo veikloje realizuoti, taip įprasminant individualią egzistenciją. Filosofo aprašytasis vyriškio siekis rasti idealią moterį rea-

liame gyvenime, psichologine prasme aiškintinas kaip žmogaus prigimtinis troškimas patirti vidinę harmoniją, kurią lemia darni asmens psichikos elementų, *anima animus* (pvz., kūrybiškumo ir racionalumo), sąveika.

Istoriosofinis aspektas

Istorinės žmonijos atitolimas nuo savo dvasinės prigimties, pasireiškiantis empirinės būties sureikšminimu ir materialinių vertybių išaukštinimu, Berdiajevo nuomone, yra įvairių prieštaravimų ir konfliktų pasaulyje priežastis. Išėjties pozicija, leidžianti įveikti istorinės būties disharmoniją – žmonijos grįžimas prie ištakų. Mąstytojo teigimu,⁴⁰ vyro ir moters visapusiškas energetinis ryšys yra pirminė šio proceso pakopa. Meilė suteikia galimybę atsiskleisti dviejų asmenybių kūrybiškumui ir autentiška kūryba įsilieti į žmonijos dvasinės kultūros kūrimą. Bažnyčia ne kaip institucija, o kaip dvasinė žmonių bendruomenė (*so-*

bornost), per bendrą maldą ir pasidalijimą religine bei dvasine patirtimi, leidžia žmogui pajusti glaudesnę ryšį su dieviška realybe ir dvasiškai tobulėti. Tai antroji energetinio asmenų ryšio pakopa, tiesiogiai susijusi su galutiniu istoriniu tikslu. Kultūrinėje plotmėje krikščioniškųjų religinių vertybių pagrindu vykstantis tautų bendradarbiavimas sudarys tinkamas sąlygas vertingiausias mokslo, meno ir filosofines idėjas apjungti į vieną darinį. Tokiu būdu žmonija įsisąmonins savo dievišką prigimtį ir realizuos istorinį tikslą – perėjimą iš materialaus istorinio būvio į dvasinį. Taip ji atstatys prigimtinių dvasios būvį ir atgaus Pasaulio dvasios kaip kosminės būties kūrėjos statusą. Ši idėja atspindi kultūrinį motyvą: grįžimo namo pas mamą, į gimtąją žemę, kur saugu ir jauku, esi apsuptas artimųjų dėmesio ir rūpesčio. Taip Berdiajevas įprasmina rusų kultūrinėje sąmonėje glūdintį gimtosios žemės-motinos simbolį.

IŠVADOS

Amžinojo moteriškumo vaizdinį Berdiajevas perteikia Pasaulio dvasios filosofiniu simboliu. Metafizinėje plotmėje Pasaulio dvasios kūrybines galias Berdiajevas prilygina Dievo galioms. Pasaulio dvasia reprezentuoja moterišką iracionalią, Dievas – vyrišką racionalią energetines jėgas. Filosofas nepaneigia moteriško prado svarbos tiek žmogaus, tiek dieviškai būčiai. Jis rusų originaliosios filosofijos kūrėjus kritikuoja todėl, kad šie nesuvokia pagrindo, kuris lemia viską apimančios būties nenutrūkstamą egzistavimą. Šį lemia harmoninga kūry-

binė dviejų kosminių pradų, vyriško ir moteriško, sąveika.

Egzistenciniuose etiniuose mąstytojo samprotavimuose išryškėja gimtosios žemės-motinos simbolio prasmės. Jomis išreiškiamos dvasinės ir moralinės vertybės, atsiskleidžiančios tik per dviejų mylinčių asmenų tarpusavio ryšį ir lemiančios jų vidinę brandą.

Kultūrinė moteriškumo vizija – tai kiekvienos tautos *anima*, kuri perteikia iš jos gyvenimiškos patirties gelmių (tradicijos) kylančius žmonių troškimus ir lūkesčius, vidines baimes ir idealus. Šis

vaizdinys tampa gyvybingu kiekvienos tautos kultūrinio atgimimo metu. Permainų dvasios persmelkti filosofai, kiti kūrėjai perima šią tautos viziją ir savaip įprasmina individualioje kūryboje. Tokiu būdu radosi Sofijos filosofinis simbolis Solovjovo, Bulgakovo, Florenskio bei kitų rusų mąstytojų filosofinėje pasaulėžiūroje, taip formavosi Pasaulio dvasios samprata Ber-

diajevo kūryboje. Kai bendras šalies gyvenimas stabilizuojasi, įgaudamas apibrėžtas kultūrinės raiškos formas, čia vyravusius iracionalius elementus nustelbia racionalūs, kartais pragmatiški tautos siekiai ir planai. Įvairios vizijos, idealizuotas pasaulio vaizdinys praranda aktualumą ir tampa neprasmingu iki kito tautos kultūrinio atsinaujinimo.

Literatūra ir nuorodos

- ²⁴ Николай Бердяев. *Философия творчества культуры и искусства*. – Москва: Искусство, 1994, с. 208.
- ²⁵ Николай Бердяев. *Самопознание. Опыт философской автобиографии*, с. 6–45.
- ²⁶ Николай Бердяев. *Философия свободы*, с. 217.
- ²⁷ Ten pat, с. 45.
- ²⁸ Творения святых отцев. *Творения Святого Григория Нисского*. – Москва: изд. Московской духовной академии, 1861, Т. 2.
- ²⁹ Maxas Scheleris. *Ordo amoris forma*. Iš vokiečių k. vertė T. Sodeika. // *Gėrio kontūrai*. Sud. V. Kuzmickas. – Vilnius: Mintis, 1989, p. 201–223. Filosofas čia rašo apie gyvenimo jausmą [*Lebensgefühl*], traktuotiną kaip meilė, kuri yra gyvos būtybės egzistavimo pagrindas, pasaulio pažinimo sąlyga. Tai pamatinė Schelerio filosofijos nuostata.
- ³⁰ Николай Бердяев. *Философия творчества культуры и искусства*, с. 210.
- ³¹ Ten pat, с. 210.
- ³² Ten pat, с. 219.
- ³³ Ten pat, с. 171.
- ³⁴ Karlas Jaspersas. *Filosofijos įvadas*. Iš vokiečių k. vertė A. Šliogeris. – Vilnius: Pradai, 1998, p. 7–28.
- ³⁵ Anna Wierzbicka. *Semantics, Culture and Cognition: Universal Human Concepts in Culture Specific Configuration*, p. 50.
- ³⁶ Николай Бердяев. *Философия творчества культуры и искусства*, с. 203.
- ³⁷ Николай Бердяев. *Самопознание. Опыт философской автобиографии*, с. 62–73.
- ³⁸ Николай Бердяев. *Философия свободы*, с. 85.
- ³⁹ Николай Бердяев. *Философия творчества культуры и искусства*, с. 185.
- ⁴⁰ Николай Бердяев. *Философия свободы*, с. 144–186.